

Sygn. akt I ACa 1174/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 lutego 2016 r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący: SSA Dariusz Limiera

Sędziowie: SA Joanna Walentkiewicz – Witkowska

SO del. Marek Kruszewski (spr.)

Protokolant: st. sekr. sąd. Jacek Raciborski

po rozpoznaniu w dniu 10 lutego 2016 r. w Łodzi na rozprawie

sprawy z powództwa **J. M. (1) i J. M. (2)**

przeciwko **R. P. i M. P.**

o nakazanie i zapłatę

na skutek apelacji powodów

od wyroku Sądu Okręgowego w Kaliszu

z dnia 2 czerwca 2015 r. sygn. akt I C 1617/14

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Kaliszu, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie.

I ACa 1174/15

UZASADNIENIE

6 listopada 2013r. J. M. (1) i J. M. (2) wnieśli pozew, w którym domagali się zobowiązania R. P. i M. P. do świadczenia powodom opieki, pomocy i dostarczania wyżywienia.

Pozwani wnieśli o oddalenie powództwa i zasądzenie od powodów na swoją rzecz kosztów procesu.

W piśmie złożonym 21 maja 2014r. powodowie wnieśli o zasądzenie od R. P. na swoją rzecz 19'900,00 zł za sprzedane zwierzęta hodowlane oraz po 2'000,00 zł miesięcznie tytułem pokrycia kosztów utrzymania i opieki powodów. Jednocześnie złożyli oświadczenie o cofnięciu pozwu w stosunku do M. P.. (k 49)

Podczas rozprawy, która odbyła się przed Sądem Rejonowym w Ostrowie Wielkopolskim powód podtrzymał żądania z pisma wniesionego 21 maja 2014r. oraz zawarte tam oświadczenie o cofnięciu pozwu wobec M. P.. Powodowie nie wypowiedzieli się co do żądań zgłoszonych w pozwie, natomiast J. M. (1) złożył na tej rozprawie kolejne pismo, podpisane wyłącznie przez siebie, w którym zawarte zostały następne żądania, a mianowicie:

- unieważnienia aktu notarialnego, bez dokładnego sprecyzowania, o jaki dokument chodzi oraz

- nakazanie pozwanym wyprowadzenia się z gospodarstwa, bez wskazania o jakie gospodarstwo chodzi.

Na tej samej rozprawie pełnomocnik pozwanych wyraził zgodę na cofnięcie pozwu wobec M. P.. (k 58)

Na kolejnej rozprawie odbytej 1 sierpnia 2014r. powodowie złożyli oświadczenie, iż wnoszą, jak dotychczas oraz sprecyzowali żądanie unieważnienia aktu notarialnego wskazując, że jest nim objęty akt z 27 grudnia 1999r. Zostało ono złożone w obecności obydwójga pozwanych i ich pełnomocnika, który wniósł o oddalenie powództwa w zakresie unieważnienia aktu notarialnego z 27 grudnia 1999r. (k 63)

Po wskazaniu wartości przedmiotu sporu w zakresie żądania unieważnienia aktu notarialnego, Sąd Rejonowy stwierdził swoją niewłaściwość i przekazał sprawę według właściwości rzeczowej Sądowi Okręgowemu w Kaliszu. (k 68)

29 grudnia 2014r. pełnomocnik ustanowiony dla powodów złożył pismo będące odpowiedzią na zarządzenie wzywające do sprecyzowania ostatecznego stanowiska w sprawie, w którym wniósł o:

1/ zobowiązanie pozwanej do przeniesienia na powodów własności nieruchomości obejmującej:

- działkę nr (...) o powierzchni 1,00 ha objętą kw. (...),

- działki o numerach (...), o łącznej powierzchni 9,31 ha uregulowanych w kw. (...),

- działki o powierzchni 6,5748 ha objętej kw. (...),

2/ zasądzenie od pozwanej solidarnie na rzecz powodów 19'900,00 zł,

3/ umorzenie postępowania wobec pozwanego,

W treści pisma nie zawarto żadnych oświadczeń odnoszących się do wcześniej zgłoszonych w tej sprawie roszczeń. (k 85-87)

W piśmie, które wpłynęło do Sądu 20 stycznia 2015r. strona pozwana wniosła o oddalenie powództwa w całości, zasądzenie od powodów na rzecz pozwanej kosztów procesu, umorzenie postępowania wobec M. P. i zasądzenie na jego rzecz kosztów procesu. (k 91-92)

Na rozprawie 17 lutego 2015r. pełnomocnik powodów złożył kolejne pismo, w którym wniósł o:

1/ zobowiązanie obojga pozwanych do przeniesienia na rzecz powodów własności nieruchomości oznaczonej jako:

- działka nr (...) o powierzchni 1,00 ha, objęta kw nr (...),

- działki o numerach (...) o powierzchni 1,1 ha uregulowanej w kw nr (...),

2/ zobowiązanie M. P. do przeniesienia na powodów własności nieruchomości o powierzchni 6 ha 5748 m², objętej kw nr (...).

Ponadto pełnomocnik powodów cofnął oświadczenie o cofnięciu pozwu przeciwko M. P. z powołaniem się na błąd oraz podtrzymał w pozostałym zakresie stanowisko w sprawie. (k 99-100).

Odpis pisma został doręczony pełnomocnikowi strony przeciwnej, który oświadczył, że wnosi o oddalenie powództwa co do żądania złożenia oświadczenia woli, jak i co do zapłaty w stosunku do obojga pozwanych. (k 118)

14 kwietnia 2015r. do Sądu wpłynęło kolejne pismo podpisane przez J. M. (2) i J. M. (1), w którym ponownie sformułowano żądanie unieważnienia aktu notarialnego z 27 grudnia 1999r. zarejestrowanego pod numerem repertorium A 10363/99, sporządzonego w O. przez notariusza A. M. (1). (k 127-132)

Odpis tego pisma został doręczony stronie przeciwnej 23 kwietnia 2015r. (k 133)

Na rozprawie z 19 maja 2015r. poprzedzającej wydanie wyroku strona powodowa oświadczyła najpierw, że popiera powództwo „jak w piśmie”, nie precyzując jednak, o które z licznych pism chodzi, aby następnie oświadczyć, że „powodowie podtrzymują w całej rozciągłości swoje żądania”, nie wyszczególniając ich przy tym. Natomiast pozwani wnieśli o oddalenie powództwa i zasądzenie kosztów procesu. (k 137)

2 czerwca 2015r. Sąd Okręgowy w Kaliszu wydał wyrok, którym oddalił powództwo, nie obciążył powodów kosztami procesu i przyznał pełnomocnikowi powodów wynagrodzenie za pomoc prawną sprawowaną z urzędu.

Orzeczenie to oparto na następujących ustaleniach faktycznych.

J. M. (1) i J. M. (2) prowadzili gospodarstwo rolne w R. gmina R.. Powodowie mieli pięcioro dzieci.

30 września 1997 r. J. M. (1) darował synowi A. M. (2) nieruchomości o powierzchni 9,31 ha, działki nr (...), objęte księgą wieczystą Kw nr (...) i nieruchomości o powierzchni 1 ha, oznaczoną jako działka nr (...) objęta księgą wieczystą Kw nr (...). Ponadto, J. M. (1) i J. M. (2) darowali synowi A. M. (2) nieruchomości o powierzchni 6,5748 ha, objętą księgą wieczystą Kw nr (...). A. M. (2) ustanowił na nieruchomości objętej księgą wieczystą Kw nr (...), na rzecz powodów służebność osobistą mieszkania polegającą na prawie korzystania z pomieszczeń na pierwszej kondygnacji budynku mieszkalnego z obowiązkiem dostarczania energii elektrycznej i ogrzewania, z prawem do swobodnego poruszania się po całej nieruchomości i swobodnego przyjmowania gości w pokoju gościnnym na górnej kondygnacji budynku mieszkalnego. Mimo darowania gospodarstwa rolnego synowi J. M. (1) nadal aktywnie w nim pracował, prowadził hodowlę zwierząt, a pieniądze z ich sprzedaży zatrzymywał na potrzeby powodów. Po 2 latach A. M. (2) znalazł pracę jako kierowca i postanowił się wyprowadzić. Zwrócił się do powodów z pytaniem, komu z rodzeństwa ma przekazać gospodarstwo rolne. Poza pozwaną nikt z rodzeństwa nie zgodził się na otrzymanie gospodarstwa rolnego. Powodowie poinformowali pozwaną, że w zamian za otrzymanie gospodarstwa rolnego powinna dostarczać powodom wyżywienia, opiekować się nimi i dowozić do kościoła, lekarza i do członków rodziny oraz spłacić rodzeństwo. Pozwana zgodziła się. Powód wskazał A. M. (2), że ma darować gospodarstwo rolne pozwanej.

27 grudnia 1999 r. A. M. (2) darował siostrze - R. P. nieruchomości o łącznej powierzchni 16,96.48 ha, w tym nieruchomości o powierzchni 1 ha, działka nr (...) objęta księgą wieczystą Kw nr (...), o powierzchni 8,84 ha, działki nr (...) objęte księgą wieczystą Kw nr (...), nieruchomości o powierzchni 6,5748 ha, działka nr (...) objęta księgą wieczystą Kw nr (...) i nieruchomości o powierzchni 0,55 ha objętą księgą wieczystą Kw nr (...). Powód był obecny przy sporządzaniu aktu notarialnego.

Powodowie korzystają ze służebności mieszkania, na wyłączność użytkują całą dolną kondygnację budynku tzn. 2 pokoje, kuchnię i łazienkę oraz duży pokój na górze budynku mieszkalnego. Pozwani z dwójką dzieci użytkują pozostałą część piętra budynku tzn. 3 pokoje, kuchnię, łazienkę. Powodowie nie płacą za prąd, za ogrzewanie, mogą swobodnie poruszać się po nieruchomości. Powodowie przyjmują gości w pokoju na piętrze. Pozwani użytkują gospodarstwo rolne i prowadzą hodowlę świń i bydła. Powód wydzierżawiał pole i w budynkach gospodarstwa rolnego nadal prowadził hodowlę zwierząt. J. M. (1) sprzedawał hodowane zwierzęta i przeznaczał pieniądze na własne potrzeby. Pozwana przygotowywała posiłki dla powodów, dostarczała powodom żywność, zawoziła ich do kościoła i do rodziny. Z czasem powodowie zażądali częstszych wyjazdów, jednak pozwana miała dwoje małych dzieci i nie miała czasu zaspokoić tych żądań. Po jakimś czasie powód zażądał od pozwanej, żeby spłaciła pozostałe rodzeństwo. Pozwana zamierzała przekazać bratu A. pieniądze na budowę domu. Powód wraz z synem A. w czasie nieobecności pozwanych wyprowadzili byka pozwanych i pieniądze z jego sprzedaży otrzymał syn powoda. Wówczas pozwana odmówiła przekazania A. M. (2) pieniędzy.

Prawomocnym wyrokiem Sądu Rejonowego w Ostrowie Wielkopolskim z 26 września 2002 r. w sprawie I C 345/01 oddalono powództwo A. M. (2) przeciwko R. P. o zobowiązanie pozwanej do przeniesienia na rzecz brata udziału

we współwłasności darowanych nieruchomości. Sąd ocenił, że nie zachodzi przesłanka rażącej niewdzięczności obdarowanej wobec darczyńcy.

17 października 2001 r. R. P. i M. P. zawarli umowę majątkową małżeńską, którą rozszerzyli wspólność małżeńską na nieruchomości darowane pozwanej przez A. M. (2). Następnie pozwani w 2003 r. sprzedali nieruchomość o powierzchni 6,57 ha, działka nr (...) objęta księgą wieczystą Kw nr (...), a w dniu 2 kwietnia 2009 r. pozwany odkupił przedmiotową nieruchomość po uzyskaniu odszkodowania za nieruchomości wyłączone. Aktualnie pozwani są współwłaścicielami nieruchomości:

- o powierzchni 1 ha, działka nr (...), objęta księgą wieczystą nr (...),

- o powierzchni 1,10 ha, działki nr (...) objęte księgą wieczystą nr (...), obciążoną służebnością osobistą w dniu 30 września 1997 r.

Obecnie pozwany jest wyłącznym właścicielem nieruchomości o powierzchni 6,57 ha, działka nr (...), objęta księgą wieczystą nr (...).

W 2002 r. pozwana sprzedała 15 sztuk świń i 9 sztuk bydła. Pismem z dnia 24 lutego 2003 r. powód wezwał pozwaną do zapłaty kwoty 19'900,00 zł uzyskanej ze sprzedaży tych zwierząt.

W 2001 r. przyjechało rodzeństwo pozwanej i doszło do kłótni między nimi. Z. M. uderzył pozwaną, a jej mąż wezwał policję. To powodowie nakłonili syna do wytoczenia powództwa o odwołanie darowizny. Od tego czasu datuje się konflikt między stronami.

Pozwani sprzedali maszyny rolnicze zakupione przez powoda, kiedy był właścicielem gospodarstwa rolnego. Pozwana przestała wozić pozwanych. Powodom nie odpowiadały godziny posiłków i pozwana zaprzestała przygotowywania posiłków dla powodów. Od 2014r. R. P. nie dostarcza rodzicom żywności.

Sąd Okręgowy rozpoczął rozważania prawne od stwierdzenia, że w niniejszej sprawie po ostatecznym sprecyzowaniu powodowie domagają się zobowiązania pozwanych do złożenia oświadczenia woli obejmującego przeniesienie na powodów szczegółowo opisanych nieruchomości.

W dalszej części wywodów, Sąd pierwszej instancji wskazał, że podstawę takiego żądania stanowi złożone pozwanej oświadczenie o odwołaniu darowizny wspomnianej nieruchomości z powodu rażącej niewdzięczności R. P. jako obdarowanej - art. 898 § 1 kc. Skutkiem odwołania darowizny jest obowiązek zwrotu jej przedmiotu na rzecz darczyńcy. Powodowie nie odwoływali darowizny przed wniesieniem powództwa, nastąpiło to dopiero w piśmie precyzującym pozew z dnia 23 grudnia 2014 r.(k. 85).

Następnie Sąd Okręgowy odniósł się do kwestii legitymacji procesowej stron stwierdzając, że pozwany dysponuje legitymacją bierną, gdyż powodowie wykazali, iż jeżeli na skutek rozszerzenia przez małżonków wspólności ustawowej przedmiot darowizny dokonanej na rzecz jednego z nich wszedł w skład majątku wspólnego, do zwrotu tego przedmiotu, wobec odwołania darowizny z powodu rażącej niewdzięczności obdarowanego, obowiązani są obydwój małżonkowie, co wynika z art. 898 § 1 i 2 w zw. z art. 407 kc.

Powodowie nie wykazali jednak legitymacji procesowej czynnej, bowiem to nie oni byli stroną umowy darowizny, na podstawie której pozwanej darowano przedmiotowe nieruchomości. Darczyńcą był A. M. (2) i to on dysponuje legitymacją procesową w niniejszym procesie. Okoliczność, że powodowie byli poprzednimi właścicielami nieruchomości rolnych oraz podejmowali decyzje odnośnie tego, komu A. M. (2) ma darować otrzymaną od rodziców własność, nie skutkuje powstaniem legitymacji procesowej do wytoczenia przedmiotowego powództwa.

Niezależnie od tego Sąd Okręgowy ocenił powództwo również za niezasadne merytorycznie uznając, że powodowie nie wykazali rażącej niewdzięczności pozwanej wobec darczyńcy A. M. (2). Poza tym, oświadczenie o odwołaniu darowizny nastąpiło pismem z grudnia 2014 r., zaś na podstawie art. 899 § 3 k.c. dopuszczalne jest powoływanie

się na przyczyny niewdzięczności tylko w okresie 1 roku poprzedzającego odwołanie darowizny. Poza tym, pozwana wywiązuje się wobec powodów ze służebności mieszkania. Natomiast w zakresie zaniechania pozostałych świadczeń na rzecz rodziców, ocena zachowania obdarowanej powinna być dokonana z uwzględnieniem zachowania darczyńcy. Zachowanie pozwanej było reakcją na zachowanie powoda. Nawet jeżeli zaniechanie R. P. wobec powodów było nieprawidłowe w zakresie odmowy utrzymywania z powodami prawidłowych relacji, a zatem wypełniło znamię niewdzięczności, to stopień tej niewdzięczności nie był w ocenie Sądu Okręgowego tak silny, aby uzasadniał uznanie jej za rażącą w rozumieniu art. 898 § 1 kc. Z tego względu Sąd pierwszej instancji uznał, że po stronie pozwanej nie została spełniona przesłanka rażącej niewdzięczności, konieczna do skutecznego odwołania darowizny w oparciu o przepis art. 898 § 1 kc, co także skutkowało oddaleniem powództwa.

W dalszej części uzasadnienia Sąd Okręgowy odniósł się do żądania zapłaty kwoty 19'900,00 zł z tytułu sprzedaży przez pozwanych zwierząt gospodarczych, które według powoda były jego własnością i stwierdził, że powodowie nie wskazali podstawy prawnej roszczenia. Sąd przyjął w tej sytuacji, że powodowie dochodzą ochrony prawnej z tytułu czynu niedozwolonego polegającego na przywłaszczeniu sobie zwierząt, a więc podstawę prawną roszczenia stanowi art. 415 kc. Pozwani podnieśli w pierwszej kolejności zarzut przedawnienia tego roszczenia. W związku z tym, podstawę prawną terminów przedawnienia stanowi art. 442 kc. przewidujący trzyletni termin przedawnienia od dnia kiedy poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia, ale nie więcej niż 10 lat od dnia zdarzenia. Powodowie nie wskazali okoliczności, które świadczyłyby o tym, że dane zdarzenie stanowi przestępstwo. Ponieważ powód nie wykazał konkretnej daty zdarzenia poza rokiem 2002 r., więc Sąd przyjął, że zdarzenie miało miejsce w dniu 31 grudnia 2002 r., co skutkowało uznaniem, że trzyletni termin przedawnienia upłynął 1 stycznia 2006 r. a więc na długo przed wniesieniem pozwu. Zdaniem Sądu pierwszej instancji przedawnienie nastąpiłoby także, gdyby podstawą prawną żądania były przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu, gdyż zgodnie z art. 118 kc termin przedawnienia upłynął w dniu 1 stycznia 2013 r.

Niezależnie od przedawnienia roszczenie powodów o zapłatę jest niezasadne, bowiem pozwani co prawda darowali aktem notarialnym tylko nieruchomości rolne, ale celem darowizny było uzyskanie emerytur rolniczych, a więc musieli zaprzestać prowadzenia działalności rolniczej. W konsekwencji więc intencją darowizny było przekazanie gospodarstwo rolne jako całości. Definicję gospodarstwa rolnego stanowi art. 55³ kc, zgodnie z którym w jego skład wchodzi m.in. urządzenia i inwentarz. W związku z tym powód darował również inwentarz żywy, a więc skoro pozwana była właścicielką zwierząt gospodarczych, to nie wyrządziła żadnej szkody powodom, nie jest także zasadne roszczenie z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia.

O kosztach procesu Sąd Okręgowy orzekł na podstawie art. 98 kpc i art. 102 kpc. oceniając, że sytuacja finansowa powodów w całości zwolnionych od kosztów sądowych, nie uzasadnia obciążenia ich kosztami procesu nawet w części mimo oddalenia powództwa.

Sąd przyznał adwokatowi E. S. od Skarbu Państwa — Sąd Okręgowego w Kaliszu wynagrodzenie w kwocie 8.856 zł (z podatkiem VAT), obliczone zgodnie z § 6 pkt 7 w zw. z § 2 ust 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu.

Powodowie wnieśli apelacje od tego wyroku zarzucając rozstrzygnięciu:

1/ naruszenie prawa procesowego w postaci:

- art. 65 § 1 kpc w zw. z art. 895 § 2 kc w zw. z art. 407 kc, poprzez nieprawidłowe przyjęcie, iż powodowie nie mają legitymacji procesowej czynnej do występowania w przedmiotowej sprawie w charakterze strony, w sytuacji, gdy darczyńca może odwołać darowiznę już wykonaną, nawet jeśli wyszła z majątku obdarowanego, albowiem wtedy zwrot przedmiotu odwołanej darowizny powinien nastąpić stosownie do przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu względem osoby trzeciej, która uzyskała korzyść majątkową;

- art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 245 k.p.c. poprzez dowolną ocenę dowodów w postaci aktu notarialnego darowizny, w którym powodowie darowali nieruchomości zabudowane i niezabudowane synowi A. M. (2) i błędne przyjęcie, iż intencją powodów było przekazanie gospodarstwa rolnego w całości razem z żywym inwentarzem;

2/ naruszenie prawa materialnego, tj. :

- art. 898 § 1 k.c. i art. 899 § 3 k.c. poprzez ich błędną wykładnię i przyjęcie, że zachowanie pozwanych nie stanowi rażącej niewdzięczności wobec powodów, skoro z poczynionych przez Sąd I instancji ustaleń wynika, iż pozwani naruszają spoczywające na nich obowiązki wynikające ze stosunków osobistych, w tym również rodzinnych, łączących ich z darczyńcami, m.in. poprzez obowiązek wdzięczności

- art. 118 k.c. w zw. 405 k.c. w zw. z art. 5 k.c. poprzez uwzględnienie zarzutu przedawnienia roszczenia powodów odnośnie żądania zwrotu kwoty 19.900,00 złotych tytułem sprzedaży inwentarza stanowiącego wyłączną własność powodów, w sytuacji, gdy uwzględnienie zarzutu przedawnienia stanowi rażące nadużycie prawa, gdyż pozwani nie byli uprawnieni do rozporządzania własnością powodów, którzy są rodzicami pozwanej i w ten sposób doprowadzili do sytuacji, w której powodowie stracili możliwość uzyskania środków pieniężnych, które mogli przeznaczyć na własne utrzymanie.

W konkluzji skarżący wnieśli o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez uwzględnienie powództwa i przyznanie pełnomocnikowi powodów zwrotu kosztów pomocy prawnej udzielonej powodom z urzędu przed Sądem drugiej instancji, ewentualnie o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji. Żądając zmiany orzeczenia poprzez uwzględnienie powództwa skarżący nie skonkretyzowali jakich roszczeń dotyczy ten wniosek, natomiast w uzasadnieniu apelacji zawarty został passus, w którym wskazano, iż wskazana wartość przedmiotu zaskarżenia jest sumą: wartości nieruchomości, kwoty 19'900,00 zł uzyskanej za sprzedane zwierzęta oraz dwunastokrotności kwoty 2'000,00 zł należnej tytułem kosztów utrzymania i opieki.

Pozwani wnieśli o oddalenie powództwa i zasądzenie od powodów na swoją rzecz kosztów procesu według norm.

Podczas rozprawy przed Sądem Apelacyjnym w Łodzi pełnomocnik powodów złożył oświadczenie, iż popiera następujące roszczenia zgłoszone w toku sprawy:

- żądanie zobowiązania pozwanych do opieki, pomocy i dostarczenia powodom wyżywienia,
- żądanie zasądzenia od obydwójga pozwanych kwot po 2'000,00 zł miesięcznie na utrzymanie powodów,
- żądanie przeniesienia na powodów własności spornej nieruchomości,
- zasądzenie od pozwanych na rzecz powodów 19'900,00 zł.

Precyzując wniosek apelacji zmierzający do zmiany zaskarżonego orzeczenia pełnomocnik powodów wskazał, że w tym zakresie wnosi o uwzględnienie żądania przeniesienia na powodów własności spornej nieruchomości, żądania zasądzenia na rzecz powodów 19'900,00 zł oraz żądania zasądzenia kwot po 2'000,00 zł miesięcznie tytułem kosztów utrzymania i opieki powodów precyzując, iż roszczenie to ma charakter alimentacyjny.

Na tej samej rozprawie pełnomocnik powodów oświadczył, że cofa żądanie zobowiązania pozwanych do opieki, pomocy i wyżywienia powodów ze zrzeczeniem się roszczenia w tym zakresie, po czym cofnął swoje oświadczenie o zrzeczeniu się tego roszczenia.

Ponadto, pełnomocnik powodów oświadczył, że cofa żądanie nakazania pozwanym wyprowadzenia się z gospodarstwa ze zrzeczeniem się tego roszczenia oraz wyjaśnił, że żądanie unieważnienia aktu notarialnego zmierzało w istocie swej do wywołania takiego skutku, jak odwołanie darowizny, zaś nieprecyzyjna treść tego żądania wynikała ze zgłoszenia go przez samych powodów w okresie, gdy nie korzystali z pomocy profesjonalnego pełnomocnika.

Oświadczenia strony powodowej zostały złożone pod nieobecność pozwanych i ich pełnomocnika.

(k 179 – protokół rozprawy apelacyjnej)

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Wywody Sądu Apelacyjnego zostaną ograniczone jedynie do przedstawienia dostrzeżonych problemów natury procesowej, których nie da się rozstrzygnąć na obecnym etapie postępowania, co z kolei uniemożliwia dokonanie oceny zaskarżonego wyroku pod kątem zarzutów postawionych przez stronę apelującą.

Powodowie zgłosili w tej sprawie cały szereg roszczeń opisanych szczegółowo na wstępie, różniących się tak pod względem przedmiotowym, jak i podmiotowym, co zostało skwitowane przez Sąd Okręgowy stwierdzeniem, że: „W niniejszej sprawie po ostatecznym sprecyzowaniu powodowie domagają się zobowiązania pozwanych do złożenia oświadczenia woli obejmującego przeniesienie na powodów szczegółowo opisanych nieruchomości.” (k 147 akt – strona 8 uzasadnienia wyroku). Sąd pierwszej instancji nie wyjaśnił jednak co skłoniło go do takiego wniosku, ani na jakiej podstawie uznał, że pozostałe ze zgłoszonych żądań nie będą przedmiotem rozstrzygnięcia. Z przytoczonej wyżej, dosyć lakonicznej wypowiedzi Sądu Okręgowego można jedynie domniemywać, że zmiany powództwa zostały potraktowane tak, jakby kolejne roszczenia były zgłaszane zamiast poprzednich. Jednakże w pismach i oświadczeniach składanych przez stronę powodowa przed Sądem pierwszej instancji brak jest jakichkolwiek elementów uprawniających do takiego wniosku. Co więcej, treść części oświadczeń powodów wskazuje na odmienną wolę. Dotyczy to zwłaszcza oświadczenia zawartego w piśmie złożonym na rozprawie 17 lutego 2015r. o podtrzymaniu w pozostałym zakresie stanowiska w sprawie, oraz ustnego oświadczenia złożonego na rozprawie poprzedzającej wydanie wyroku o podtrzymaniu żądań „w całej rozciągłości”, co należy rozumieć literalnie, jako poparcie wszystkich zgłoszonych roszczeń. Także treść apelacji doprecyzowana na rozprawie wskazuje, że przedmiotem zaskarżenia jest rozstrzygnięcie dotyczące trzech, a nie tylko dwóch ze zgłoszonych w sprawie roszczeń.

Jedynie na marginesie tej części rozważań należy zwrócić uwagę, iż użytego przez Sąd Okręgowy sformułowania: „[...] powodowie domagają się zobowiązania pozwanych do złożenia oświadczenia woli obejmującego przeniesienie na powodów szczegółowo opisanych nieruchomości” trudno wywnioskować o który szczegółowy opis nieruchomości chodzi. Jest to istotne o tyle, że w dwóch kolejnych pismach wniesionych przez profesjonalnego pełnomocnika powodów 29 grudnia 2014r. oraz 17 lutego 2015r. zawarte zostały dwa odmienne żądania odnoszące do się do nieruchomości opisanych w różny sposób. Lapidarne odwołanie się przez Sąd Okręgowy do pojęcia „szczegółowo opisanych nieruchomości” nie pozwala tak naprawdę ocenić, które z tych żądań było przedmiotem rozstrzygnięcia.

Niezależnie od powyższego, uwadze Sądu Okręgowego umknęło, że zgodnie z poglądem wyrażonym w wyroku Sądu Najwyższego - Izby Cywilnej z 4 lutego 2015 r., wydanym w sprawie IV CSK 188/14 (opublikowanym w zbiorze L. pod numerem (...)), który Sąd Apelacyjny w pełni akceptuje, zmiana powództwa polegająca na zastąpieniu roszczenia dotychczasowego roszczeniem nowym jest czynnością procesową złożoną, składającą się z dwóch działań, z których pierwsze obejmuje cofnięcie powództwa w zakresie dotychczasowego roszczenia, a drugie - wniesienie innego powództwa obejmującego roszczenie nowe. Jeżeli z kolei zmiana powództwa obejmująca zgłoszenie nowego roszczenia na miejsce roszczenia dotychczasowego rodzi co do tego drugiego skutki identyczne, jak „zwykle” cofnięcie powództwa, to taka zmiana powództwa w części dotyczącej wycofania roszczenia dotychczasowego powinna być oceniana nie tylko w świetle art. 193 kpc, lecz także z punktu widzenia przesłanek określonych w art. 203 kpc. Zatem jeżeli zmiana powództwa dokonana została po rozpoczęciu rozprawy, jak miało to miejsce w przypadku większości zmian dokonywanych w tym procesie, to wymaga ona zgody strony pozwanej o ile nie jest połączona ze zrzeczeniem się roszczenia, a nadto podlega kontroli sądu pod kątem ewentualnej sprzeczności z prawem lub zasadami współżycia społecznego. Nie wydaje się, aby istniały podstawy do odmiennej oceny cofnięcia powództwa w sytuacji, gdy zostaje ono dokonane w sposób samodzielny, tzn. bez zmiany powództwa, oraz w sytuacji, gdy wiąże się ono ze zmianą powództwa. Z art. 203 kpc nie wynika bowiem, aby przepis ten miał zastosowanie tylko do wypadków, w których cofnięcie powództwa nie pozostaje w związku ze zmianą powództwa.

Nie ulega wątpliwości, że w toku postępowania strona pozwana nie była pytana o zgodę na takie przekształcenia powództwa. Jedynym wyjątkiem była sytuacja cofnięcia pozwu w stosunku do M. P., z czego strona powodowa następnie wycofała się.

Przedstawiony pogląd wiąże się z dalej idącymi konsekwencjami procesowymi. Brak zgody pozwanego na przekształcenie powództwa powoduje bowiem, że zmiana jest nieskuteczna, a więc przedmiotem rozpoznania i rozstrzygnięcia w tej sprawie powinno być roszczenie sformułowane wcześniej. Pozwani nie złożyli oświadczenia wyrażającego taką zgodę, a nawet nie byli do tego wzywani. Domniemywanie takiej zgody nie jest dopuszczalne tym bardziej, że z oświadczeń strony pozwanej wynika, że R. P. i M. P. wnosili wielokrotnie o oddalenie powództwa w całości – jedynym wyjątkiem był wniosek o umorzenie postępowania w stosunku do pozwanego, ale był on podtrzymywany jedynie do czasu cofnięcia oświadczenia o cofnięciu powództwa w tej części.

W tej sytuacji zachodzi poważna wątpliwość, czy zaskarżony wyrok dotyczy roszczeń, które powinny być przedmiotem rozpoznania i rozstrzygnięcia. Z uzasadnienia orzeczenia wynika bowiem, że odnosi się ono do żądania sformułowanego wprost w dwóch ostatnich pismach strony powodowej, tzn. złożenia oświadczenia woli oraz zapłaty 19'900,00 zł, ale nie do wcześniej zgłoszonych żądań. Nawet jednak i ten zakres rozstrzygnięcia wydaje się nie do końca oczywisty, jeżeli wziąć pod uwagę wspomniany już fakt, że roszczenie z pisma złożonego 17 lutego 2015r. nie jest tożsame z roszczeniem sformułowanym w piśmie wniesionym 29 grudnia 2014r. Różnią się one zarówno pod względem podmiotowym, ponieważ adresatem żądania wcześniejszego jest wyłącznie pozwana, natomiast późniejszego – obydwój małżonkowie P., jak i pod względem przedmiotowym, albowiem oświadczenie woli, którego powodowie domagali się w piśmie z 29 grudnia 2014r. dotyczy nieruchomości oznaczonych odmiennie, niż w piśmie z 14 lutego 2015r. Sytuacja taka wyklucza możliwość potraktowania tego drugiego pisma jako zawierającego wyłącznie doprecyzowanie roszczeń sformułowanych w piśmie pierwszym. Mamy zatem ponownie sytuację procesową, w której pojawiło się nowe roszczenie. Jeśli zostało ono zgłoszone zamiast wcześniejszego, to ocena skuteczności takiego przekształcenia powództwa wymaga kolejnej zgody pozwanych. Skoro zgody takiej nie ma, to rozstrzygnięcie powinno dotyczyć żądań wskazanych w piśmie z 29 grudnia 2014r. Jeśli nowe roszczenie miałoby być zgłoszone obok wcześniejszego, to rozstrzygnięciu powinny podlegać obydwa tyle, że z uzasadnienia wyroku nie wynika, aby tak było.

Zakładając nawet, że strona pozwana wyraziłaby zgodę na cofnięcie pozwu w zakresie pozostałych roszczeń na etapie postępowania apelacyjnego, co nie miało miejsca, brakuje rozstrzygnięcia pierwszej instancji, poprzez które Sąd wyraziłby akceptację dla dokonanej czynności procesowej. Jak wskazano to wcześniej, art. 203 kpc nakłada na Sąd obowiązek kontroli dopuszczalności cofnięcia pozwu. Jeśli Sąd uznałby, że czynność ta nie jest sprzeczna z prawem lub zasadami współżycia społecznego, to powinien umorzyć w tej części postępowanie na podstawie art. 355 § 1 kpc. Tymczasem zaskarżony wyrok nie zawiera takiego rozstrzygnięcia, zaś w uzasadnieniu nie ma nic, co wskazywałoby na dokonanie stosownej kontroli.

Niezależnie od omówionych już wątpliwości należy zauważyć, że apelujący zmierza na obecnym etapie postępowania do uzyskania pozytywnych rozstrzygnięć w zakresie trzech roszczeń:

- zobowiązania pozwanych do złożenia oświadczenia woli o przeniesieniu własności nieruchomości,
- zasądzenia od pozwanych 19'900,00 zł,
- zasądzenie od pozwanych po 2'000,00 zł miesięcznie.

Z uzasadnienia zaskarżonego wyroku wynika natomiast, że przedmiotem rozpoznania i rozstrzygnięcia były tylko dwa pierwsze. Pomijając nawet wskazane wcześniej wątpliwości, czy akurat te żądania mogły być rozstrzygane przez Sąd pierwszej instancji, oznacza to, iż wyrok nie obejmuje z całą pewnością żądania świadczeń okresowych.

Wobec powyższego Sąd Apelacyjny stwierdził, że w sprawie niniejszej Sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy, a nawet nie wyjaśnił w sposób wystarczający do rozstrzygnięcia co stanowiło tę istotę w chwili zamknięcia

rozprawy. Uniemożliwia to dalej idącą kontrolę zaskarżonego orzeczenia w kontekście zarzutów zgłoszonych przez apelującego i skutkuje uchynieniem zaskarżonego wyroku na podstawie art. 386 § 4 kpc.

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd pierwszej instancji powinien w pierwszej kolejności wyjaśnić, które z roszczeń zgłoszonych w toku postępowania mogą być przedmiotem merytorycznego rozpoznania i rozstrzygnięcia z uwzględnieniem uwag zawartych powyżej, a odnoszących się do dopuszczalności i skuteczności zmiany powództwa, a następnie podjąć dalsze czynności procesowe stosownie do poczynionych ustaleń.